

Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης

Τόμ. 18 (2001)

Γ. Γ. Βαληνάκης - Κ. Ε. Μπότσιου, Διεθνείς σχέσεις και στρατηγική στην πυρηνική εποχή

Ευάνθης Χατζηβασιλείου

doi: [10.12681/hpsa.15057](https://doi.org/10.12681/hpsa.15057)

Copyright © 2017, Ευάνθης Χατζηβασιλείου

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Χατζηβασιλείου Ε. (2017). Γ. Γ. Βαληνάκης - Κ. Ε. Μπότσιου, Διεθνείς σχέσεις και στρατηγική στην πυρηνική εποχή. *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 18, 161–164. <https://doi.org/10.12681/hpsa.15057>

μοθέτη, ο οποίος οφείλει να σέβεται τα δικαυκά κεκτημένα, μέσα στα οποία συγκαταλέγεται και η αρχή της ισοτιμίας των εθνικών θεσμικών πολιτισμών ως αναπόσπαστο νοηματικό τμήμα της δημοκρατικής αρχής.

Το συμπέρασμα που αντλείται από τη μελέτη του καθηγητή Τσάτσου είναι ότι η χρήση εννοιών με άθικτο το κρατικογενές νοηματικό τους περιεχόμενο, χωρίς να εξετάζεται η ιστορική τους εξέλιξη, εγκυμονεί κινδύνους για την προοπτική του ευρωπαϊκού ενωσιακού οικοδομήματος. Αντί να μας φέρνει πιο κοντά στη διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, την απομακρύνει.

Η μέθοδος που προτείνει ο συγγραφέας για την υπέρβαση αυτής της δυσχέρειας, την οποία εφαρμόζει ενδεικτικά σε ορισμένες θεμελιώδεις έννοιες της ενωσιακής τάξης, επιστά την προσοχή στην αλόγιστη χρήση εννοιών με πολιτειολογική προέλευση. Κάθε φορά που χρησιμοποιούμε μια έννοια με κρατικογενή προέλευση, θα πρέπει να επανεξετάζουμε το περιεχόμενό της υπό το φως της διττής ιστορικής ιδιοσυστασίας του ενωσιακού οικοδομήματος, ως πολιτισμικής ενότητας και ως σύνδεσης εθνικών κρατών. Άλλωστε η ρημηνεία θεσμών με συνταγματική ποιότητα, όπως η ενωσιακή έννομη τάξη, οφείλει να έχει επίγνωση και να σέβεται την ιστορικότητα των θεσμικών και νομικών εννοιών.

ΕΜΜΑΝΟΥΕΛΑ ΔΟΥΣΗ

ΓΙΑΝΝΗΣ Γ. ΒΑΛΗΝΑΚΗΣ - ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ Ε. ΜΠΟΤΣΙΟΥ, *Διεθνείς σχέσεις και στρατηγική στην πυρηνική εποχή*, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 2000.

Η ελληνική επιστήμη καθυστέρησε σημαντικά να αναπτύξει τη μελέτη της ιστορίας των διεθνών σχέσεων της μεταπολεμικής εποχής. Εξάλλου, έως πρόσφατα (τις αρχές της δεκαετίας του 1990), η ιστορική έρευνα γι' αυτή καθαυτήν τη μεταπολεμική/μετεμφυλιακή πορεία της χώρας υπήρξε διστακτική – γεγονός δυσάρεστο, απόρροια του ταραγμένου, έως το 1974, παρελθόντος, καθώς και της συνακόλουθης επενέργειας έντονων πολιτικών αντιπαλοτήτων. Αξίζει να σημειωθεί ότι, αντίθετα, η πολιτική επιστήμη και οι διεθνείς σχέσεις γνώρισαν στην Ελλάδα σημαντική άνθηση με αφετη-

ρία τη δεκαετία του 1980. Ωστόσο, η βιβλιογραφία για την ιστορία του μεταπολεμικού κόσμου στη διεθνή του διάσταση παρέμενε περιορισμένη, με σημαντικότερη εξαίρεση το σημαντικό έργο του Γιάννη Γιαννουλόπουλου το 1992, το οποίο όμως επικεντρωνόταν στην ευρωπαϊκή και ταυτόχρονα και την ελληνική ιστορία, σε μία μικρότερη περίοδο, την πρώτη φάση του Ψυχρού Πολέμου έως το 1962-63. Η ίδια συνελώς η δημοσίευση του βιβλίου των Βαληνάκη - Μπότσιου, δυναμική σύζευξη της ιστορίας και του τομέα των στρατηγικών σπουδών, συμβάλει στην ανάπτυξη της σχετικής βιβλιογραφίας και μπορεί βάσιμα να θεωρηθεί ως δείγμα μιας νέας και επιρροδούσας εξωστρέφειας της ελληνικής επιστήμης.

Το βιβλίο δεν πραγματεύεται το σύνολο των μεταπολεμικών διεθνών σχέσεων, αλλά μια συγκεκριμένη πτυχή τους: την επιρροή, μετά το 1945, των νέων πυρηνικών δυνατοτήτων στη διαμόρφωση της διεθνούς σκηνής. Το ζήτημα ωστόσο είναι κομβικό, αφού τα πυρηνικά όπλα αποτέλεσαν για τη διάπλαση του διεθνούς συστήματος έναν παράγοντα εντελώς νέο, αλλά και με καταλυτική επιρροή: η ίδια η διπολική φύση του μεταπολεμικού κόσμου βασίστηκε, σε μεγάλο βαθμό, στη συντριπτική υπεροχή που προσέφερε στις δύο υπερδυνάμεις η κατοχή των τεράστιων πυρηνικών οπλοστασίων τους, ικανών, για πρώτη φορά στην ανθρώπινη ιστορία, να επιφέρουν ολική καταστροφή στον πλανήτη.

Η έμφαση πάντως στην επιρροή των πυρηνικών όπλων δεν αποτελεί μια στατική επιλογή των συγγραφέων, αλλά συνάπτεται με μια ευρεία οπτική της διεθνούς σκηνής – με το ζήτημα, ακριβώς, της στρατηγικής των διεθνών σχέσεων. Το πρώτο μέρος του βιβλίου, από την Κ. Μπότσιου, πραγματεύεται την κρίσιμη περίοδο της δημιουργίας του διπολικού, πυρηνικά εξοπλισμένου, διεθνούς συστήματος την ελαύριο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, καθώς και τις διαφορετικές στρατηγικές αποτροπής –βασισμένες πρωτίστως στις νέες δυνατότητες των πυρηνικών όπλων– που εφαρμόστηκαν από τον δυτικό κόσμο έως τα μέσα της δεκαετίας του 1970, και επηρέασαν άμεσα την πολιτική των δύο πλευρών του Ψυχρού Πολέμου. Πρόκειται για ένα κείμενο επαρκές για την πληροφόρηση του ενδιαφερόμενου αναγνώστη, αλλά και –στοιχείο ίσως περισσότερο σημαντικό– με συστηματική αναφορά σε έναν ευρύτερο προβληματισμό για τα πολύκροτα ζητήματα των «απαρχών» του Ψυχρού Πολέμου και της στρατηγικής του, καθώς και για τη διαμόρφωση των σχετικών τάσεων και σχολών σκέψης στη διεθνή βιβλιογραφία

(τάσεων που, δυστυχώς, στην Ελλάδα συχνά παραβλέπουμε, ή αντιμετωπίζουμε αποσπασματικά).

Ακολουθεί, από τον Γ. Βαληνάκη, η ανάλυση των προσπαθειών για «έλεγχο» των πυρηνικών εξοπλισμών, από τη δεκαετία του 1960 (όταν δηλαδή η ανάπτυξη των πυρηνικών οπλοστασίων, σε συνδυασμό με τις εντάσεις του Ψυχρού Πολέμου, άρχισε πλέον να θέτει επί τάπητος τον προβληματισμό της γενικευμένης πυρηνικής καταστροφής), έως τη δεκαετία του 1980, οπότε ήρθαν στο προσκήνιο οι διαπραγματεύσεις περιορισμού των στρατηγικών εξοπλισμών και η ανάπτυξη της αμερικανικής στρατηγικής αντιπυραυλικής άμυνας, του γνωστού «πολέμου των Άστρων». Άλλωστε, η ενότητα αυτή αποκτά ακόμη περισσότερο ενδιαφέρον εάν ληφθεί επιπρόσθετα υπόψη ότι, ειδικά από τη δεκαετία του 1970, το βάρος του διεθνούς ανταγωνισμού (αλλά, κατά περιεργό τρόπο, και των προσπαθειών για διεθνή συνεννόηση ή ύφεση) σταδιακά μεταφέρθηκε στο πεδίο αυτό.

Το δεύτερο μέρος του βιβλίου, και πάλι από τον Γ. Βαληνάκη, αναφέρεται στην πυρηνική ισορροπία ειδικότερα στην ευρωπαϊκή ήπειρο. Ιδιαίτερη σημασία αποδίδεται όχι μόνον στις ανεξάρτητες (περισσότερο ή λιγότερο) ευρωπαϊκές πυρηνικές δυνάμεις και στη στρατηγική σημασία της Μεσογείου (θέμα που ειδικότερα ενδιαφέρει την Ελλάδα), αλλά και στο ζήτημα των πυραύλων μέσου βεληνεκούς, που απασχόλησε την Ευρώπη και τη διεθνή πολιτική σκηνή από τα τέλη της δεκαετίας του 1970 και επί δέκα περίπου χρόνια. Αξίζει να σημειωθεί ότι η πολυπλοκότητα των θεμάτων αυτών συχνά οδηγεί (ακόμη και σε έργα της διεθνούς βιβλιογραφίας) σε μια, σχετικά, μηχανιστική, ή και απόμακρη, απλή παράθεση γεγονότων ή στοιχείων, χωρίς να τονίζονται οι αιτίες που οδήγησαν τους πρωταγωνιστές του διεθνούς συστήματος να λάβουν τη μία ή την άλλη θέση. Ένα απτό παράδειγμα, αντίθετα, του ολοκληρωμένου χαρακτήρα της εξέτασης που επιχειρείται εδώ, προσφέρει η ανάλυση για τους λόγους που ώθησαν την –ηλικιωμένη και συντηρητική από την άποψη της διεθνούς της συμπεριφοράς– σοβιετική ηγεσία της δεκαετίας του 1970 στην απόφαση να αναπτυχθούν οι περίφημοι πύραυλοι SS-20, που έμελλαν να προκαλέσουν φόβους υπαρξιακής υφής στον Δυτικό κόσμο και να οδηγήσουν, στις αρχές της δεκαετίας του 1980, σε μια περίοδο έντονης αντιπαράθεσης.

Το τελευταίο και τρίτο μέρος του βιβλίου, από την Κ. Μπότσιου, αναφέρεται στις τελευταίες σχετικές διαπραγματεύσεις κατά

τον Ψυχρό Πόλεμο, καθώς και στις αντίστοιχες διαβουλεύσεις στη μεταψυχροπολεμική εποχή και στο ζήτημα της ανεξέλεγκτης διάδοσης των πυρηνικών. Πρόκειται για ένα κείμενο ιδιαίτερα χρήσιμο, αφού (κατά τρόπο πράγματι ανεξήγητο), μετά την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης επήλθε στη Δυτική κοινή γνώμη μια «χαλάρωση» του ενδιαφέροντος για τα πυρηνικά όπλα: ο δυτικός κόσμος συχνά λησμονεί ότι αυτά ακόμη υπάρχουν, ενδεχομένως σε περισσότερα χέρια. Και η «χαλαρότητα» αυτή στην αντιμετώπισή ενός προβλήματος υπαρκτικού μεν, αλλά όχι πλέον «καυτού» –ή, όπως το θέτει η συγγραφέας: η απουσία μιας συνολικής («υψηλής») στρατηγικής από την πλευρά του Δυτικού κόσμου– μπορεί τελικά να αποδειχθεί ακόμη περισσότερο επικίνδυνη. Μάλιστα, τούτο το τμήμα θα μπορούσε, σε μια ενδεχόμενη νέα εμπλουτισμένη έκδοση, να είναι εκτενέστερο.

Το έργο των Βαληνάκη - Μπότσιου, συνεπώς, προσφέρει μια σύγχρονη οπτική, που αποκαλύπτει συγγραφικό και ερευνητικό δυναμισμό. Αποτελεί για διάφορους λόγους μια αξιόλογη προσθήκη στην ελληνική βιβλιογραφία: στο πεδίο των γενικότερων προσανατολισμών της, είναι ένδειξη εξωστρέφειας και μιας προσπάθειας για σύνδεσή της με μία (ήδη ανεπτυγμένη) διεθνή: στο πεδίο της ανάλυσης, το έργο, βασισμένο σε εκτενή βιβλιογραφία, προσφέρει σύγχρονη οπτική για τη διαμόρφωση του διεθνούς συστήματος στη μεταπολεμική εποχή. Πρόκειται δηλαδή για ένα έργο χρήσιμο τόσο στον ειδικό επιστήμονα όσο και στον ενεργό πολίτη, που επιζητούν την επαφή με έναν συστηματικό και υπεύθυνο προβληματισμό.

ΕΥΑΝΘΗΣ ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ